

Algar, V. *alga* *Algara* i *algarada*, arabismes manllevats del castellà, per als quals V. DCEC I, 120a; i fins potser també *algarejar*, derivat d'aquell, i *algarer* [1413, poc comú en cat.], que podria ser també una formació ja realitzada en el mossàrab valencià (cf. *al-jondeguer*); aquell potser també és manlleu del cast., si bé n'hi ha un cas esporàdic en doc. de 1304: «Nalabez ab la sua companya *algareyan* entrà entre ells, si que al primer colp li mataren los de Berà tres hòmens a cavall» (Finke, *A. Arag.* III, 123) *Algaravi*, *algaravia*, V. àrab *Algarejar*, *algarer*, V. *algara*: *Algarina* [1699], V. DCEC (ANGUARINA)

ALGARRADA, 'màquina de guerra petita, que disparava projectils', de l'àr. *ʿarrāda* id., de l'arrel *ʿarad* 'llançar al lluny'. □ 1.ª doc.: freqüent ja en la *Cròn.* de Jaume I.

«Havia una de aqueles *algarrades*, la meylor que anch hom pogués veer, que ben passava de 5 tro a 6 tendes, que entrava dins en la ost» (112), «vench un dia messatge a nós, que combatien Penacadel, e que y paraven *algarrades*, e combatien-los sovén e menut a escut e a lança» ((388), «e els sarraïns meteren mà a la meylor *algarrada* que y havia, e feriren-hi bé 10 colps — e pesava'ns tant com qui'ns ferís a punyades en les costes: no'ns pesara tan con los colps que hoïem dar, mentre menjàvem, en lo castell de fust» (224, etc.). També port. ant. *algarrada* (RLus. xxvii, 9), oc. ant. *algarada* [S. XIII, ZRPb. XLVII, 421], cast. ant. *algarrada* [c. 1220; *Libro de Alex.*, 702, 1047, 1057, 2056; *GrConqUltr.*, *Rivad.* XLIV, 129, 342]. En àrab magrebí es troba no sols la forma etimològica sinó també metàtesi *racʿāda* (Dozy, *Suppl.* I, 356a) i *ʿaddāra* (> *algadara*, en una crònica de principis S. XIV). DCEC I, 120b.

Algazara, V. *gatzara* *Algaz(a)*, V. *algada*

ALGEBRA, 'part de les matemàtiques', 'art de restituir en el seu lloc els ossos deslorigats', del b. ll. *algebra* id., i aquest de l'àr. *ğābr* 'reducció', pertanyent a l'arrel *ğbr* 'reforçar', 'guarir', 'restituir'. □ 1.ª doc.: 2.ª acc., 1463-92; 1.ª acc., 1695.

Cauliac (*Coll. Chirurgical*), no solament per a l'art de redreçar els ossos espatllats: «quint libre de *Algebra* e stació e restauració de ossos trencats e deslorigats», sinó també per a la mateixa lesió o deslorigament: «lo separat se ajusta consolidant les nafres e reduint les *algebres*». Per a la ciència matemàtica, en Lacav. (*Gazoph.*) «numerorum magna scientia». En castellà trobem aquella des de Nebrija (1495) («arte de encasar ueessos; ars luxatoria»), l'altra en Covarrubias (1611). El fr. *alèbre* ja es troba el 1554 (i ja en el S. XIV però potser en la 2.ª acc.); l'it. *algebra* des de Galileu (i *arcibra* a fi del S. XVI: Zaccaria); en anglès des de 1541.

En àrab apareix *al-ğābr* amb l'acc. moderna des dels escrits del gran científic centro-asiàtic *Al-Khowarezmi* (irani de l'Aral, arabitzat) en l'any 825, i en Abu Kamil (crec *al-āğēbr*) a. 950, i va ser llatinitzat

per l'italià Gherardo da Cremona (1114-1187) en la seva traducció del primer d'aquests savis, després, en el *Liber Abbaci*, també en llatí, de Leonardo Pisano (1202) (Karpinski, *MLN* xxviii, 93; cf. Zaccaria, s. v., i Asín, *Glos. Bot. Hisp.-Mus.*, p. 239). Es discuteix sobre el perquè d'aquesta denominació en matemàtica, i només sembla ben assentat que el nom complet d'aquesta ciència en àrab era *ʿilm al-ğābr wa l-muqābala* 'ciència de les reduccions i les comparacions' (Engelmann en Dozy, *Gloss.*, 123; Skeat, *Engl. Etym. Dict.*, s. v.), ço que explica el port. ant. *almucábalu* 'algebra'.

L'accentuació de *ál-* prova que ni el català ni les altres llengües romàniques (portuguès, cast., italià *algebra*) van pendre el mot directament de l'àrab (que llavors n'haurien fet *alğebra*), sinó a través del baix llatí. La 2.ª acc., que és sobretot hispànica, potser es prengué directament de l'àrab, com sigui que no consta on s'accentuava amb aquest sentit.

DERIV.: *algebraic* [1803, Belv.; en italià també es digué primer *algebraico*, després desbancat per *algebraico*, pres del francès, forma que ha tingut poc ús cat. i cast.]; sembla que s'usà un *algefrach* «desconcertament de membre» (probt. encreuament amb *fractura*, *fracte*), que Alart cita del Nebrija català (però que no retrobo en l'ed. de 1562). *Alğebric*. *Algebraista* [1803, Belv.].

Algent, V. *alğid* *Algeps*, *algepsar*, *algepsar*, *algepsó*, V. *guix* *Algerra*, V. *gerra* *Algés*, V. *guix*

ALGID, 'molt fred', pres del ll. *alğidus* id., derivat de *alğere* 'tenir fred'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*, com a adjectiu de la febre que causa fred i de les regions polars.

Com que el període alğid de certes malalties, acompanyat alhora de fred glacial, és al mateix temps crític per a la vida del malalt, s'ha donat erròniament a *alğid* l'acc. de 'culminant' (en cast. des de mj. S. XIX, en cat. cita d'Aulèstia en *DAG.*) denunciada sovint com a bàrbara, però vigorosa encara i que no es deuria pas poder eliminar.

DERIV.: *Alğidesa*; *alğiditat*.

CPT.: *Alğefacient*. D'altra banda la terminació sufixada *-alğia* (de *gastralğia*, *neuràlğia*, *cefalàlğia*), *alğèsia* (i *analğèsia*), i els cpts. *alğòmetre* i *alğinuresi*, no vénen del ll. *alğere*, sinó del gr. *ἀλγος* 'dolor'.

Algoder, no de *ğadır* 'aiguamoll', és clar, sinó del seu diminutiu *ğudāyyir*.

+ALGOLEJA, 'sector de terra d'alluvió vora un riu', de l'àr. *wālğa* 'recolzada d'un riu', de l'arrel *w-l-ğ* 'entrar, penetrar dins de'. □ 1.ª doc.: ja c. 1610, Escolano (*alhueleje*), en forma més aviat morisca; en la catalana pura, *arboleja*, 1797, Cavanilles: «Deseaba ver las *arbolejas* de Bogét, para examinar el proyectado canal de riego» (de Tous), *Observ.* II, 36.

Avui el mot es troba sobretot en una condició intermèdia entre l'ús lliure com a apel·latiu, i el caràcter